

Witkacy – parodysta w *Szewcach*

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Mapa myśli](#)
- [Sprawdź się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Stanisław Ignacy Witkiewicz, *Szewcy*, [w:] tegoż, *Dramaty*, wybór K. Puzyna, Warszawa 1983, s. 426.

- Źródło: Stanisław Ignacy Witkiewicz, *Szewcy*, [w:] tegoż, *Dramaty*, wybór K. Puzyna, Warszawa 1983, s. 426.
- Źródło: Stanisław Ignacy Witkiewicz, *Szewcy*, [w:] tegoż, *Dramaty*, wybór K. Puzyna, Warszawa 1983, s. 431.
- Źródło: Stanisław Ignacy Witkiewicz, *Szewcy*, [w:] tegoż, *Dramaty*, wybór K. Puzyna, Warszawa 1983, s. 413.
- Źródło: Stanisław Ignacy Witkiewicz, *Szewcy*, [w:] tegoż, *Dramaty*, wybór K. Puzyna, Warszawa 1983, s. 403.
- Źródło: Daniel C. Gerould, *Demitologizacja i teatralizacja: „Szewcy”*, [w:] tegoż, *Stanisław Ignacy Witkiewicz jako pisarz*, tłum. I. Sieradzki, Warszawa 1981, s. 438–439.
- Źródło: Stanisław Ignacy Witkiewicz, *622 upadki Bunga, czyli Demoniczna kobieta*, s. 60–61.
- Źródło: Barbara Kasprzak, *But - byt, czyli o języku „Szewców”*, „*Teksty: teoria literatury, krytyka, interpretacja*”, t. 3 (57), 1981, s. 99–100.

Witkacy – parodysta w *Szewcach*

Stanisław Ignacy Witkiewicz, *Portret wielokrotny*

Źródło: domena publiczna.

Parodia jest nieodłącznym elementem dramaturgii Witkacego. Autor *Szewców* nie był jednak cynicznym szydercą – przekształcając dzieła klasyków literatury oraz teksty swoich znajomych i przyjaciół, wydobywał z nich nowy sens. Za śmiechem i sarkazmem często kryła się refleksja filozoficzna i socjologiczna dotycząca szybko zmieniającej się rzeczywistości XX wieku.

Twoje cele

- Zidentyfikujesz utwory sparodiowane przez Witkacego w *Szewcach*.
- Rozpoznaś elementy młodopolskiego stylu sparodiowane w dramacie.
- Wyjaśnisz, jakie funkcje spełniają parodie w sztuce Witkacego.

Przeczytaj

Mówić chcemy po wyspiańsku

Witkacy większość swoich dzieł literackich napisał w okresie dwudziestolecia międzywojennego, lecz dorastał i rozwijał się w czasie Młodej Polski. Jako syn artysty, Stanisława Witkiewicza (1851–1915), od dziecka spotykał się z ważnymi postaciami świata kultury tej epoki. W Zakopanem poznał przedstawicieli [bohemy](#), przyjaźnił się m.in. z kompozytorem Karolem Szymanowskim (1882–1937) i pisarzem Tadeuszem Micińskim (1873–1918). Te konotacje znacząco wpłynęły na jego późniejszą twórczość, a współcześni wielokrotnie zarzucali mu epigonizm, trwanie przy młodopolskim języku i niezwracanie uwagi na nowoczesne środki wyrazu. Autor *Szewców* nie był jednak naśladowcą, a nawiązania do stylistyki poprzedniej epoki miały bardzo często nastawienie parodystyczne. Postawę Witkacego charakteryzował krytyczny stosunek do dzieł innych twórców, nawet do tych, których darzył najwyższym uznaniem. Przekształcał ich znaczenie, ośmieszał naiwne lub nieaktualne myśli, wreszcie – wykorzystywał znane czytelnikom motywy i umieszczał w zupełnie odmiennym kontekście, aby powiedzieć coś nowego. Taką rolę pełni w *Szewcach* przywołanie *Wesela* i *Wyzwolenia* Stanisława Wyspiańskiego (1869–1907):

” Stanisław Ignacy Witkiewicz

Szewcy

I CZELADNIK

Zacofane plemię – jakbym jakieś echa ślachcickie, sienkiewiczowskie jeszcze słyszał. Oni się dopiero uślachcają – też to skandal – przekładaniec ewolucyjny anachronicznych warstw pirszej klasy.

KMIOTEK

Będę się streszczał: my tu przyszli z chochołem samego pana Wyspiańskiego, z którego idei nawet faszyści chcieli zrobić podstawę metafizyczno-narodową ich radosnej wiedzy o użyciu życia i użyciu

państwa dla celów samoobrony międzynarodowej koncentracji kapitału, a także...

SAJETAN

Milcz, chamie, bo dam w pysk!

KMIOTEK

Nie dałeś mi pan skończyć i wyszedł krwawy nonsens à la Witkacy. Ja znam waszą krytykę... e, co tam! Śpiewajmy lepiej – przez muzykę pojmą nas – no:

Przyszli my tu z tym chochołem

I z tym sercem naszym gołem.

DZIWKKA

wysuwa się na pierwszy plan z tacą, na której dyszy wolno wielkie jak u tura serce – mechanizm zegarowy

Mówić chcemy po wyspiańsku,

A nie nowocześnie drańsku.

Z nami jest ta „dziwka bosa”

(mówi) Ino teraz się obuła dla przyzwoitości, bo jakże tak między ludzi boso – wicie – haj!

(śpiewa dalej)

Co świat cały zbawić miała.

Ja kosynier – moja kosa

To jest siła moja cała.

Źródło: Stanisław Ignacy Witkiewicz, *Szewcy*, [w:] tegoż, *Dramaty*, wybór K. Puzyna, Warszawa 1983, s. 426.

Witkacy w samym tekście dramatu informuje czytelnika, że wykorzystanie młodopolskiego stylu jest celowe. Parodiuje narodową świętość, jaką stał się

dramat Wyspiańskiego – mówiąc o języku „wyspiańskim”, wskazuje na charakterystyczną manierę autora *Wesela*, która w *Szewcach* zostaje ukazana w krzywym zwierciadle. Tendencję do ośmieszania młodopolskich konwencji w dramacie Witkacego zauważyła Barbara Kasprzyk:

” Barbara Kasprzak

Stanisław Kuczborski, *Taniec wokół chochoła*

Źródło: domena publiczna.

But - byt, czyli o języku

„Szewców”, „Teksty: teoria literatury, krytyka, interpretacja”

Na jednolitość idiolektu Witkacego składają się maski stylistyczne i stylizacyjne repliki porządkowane według binarnych opozycji. W stylistyce replik wyróżnić można kilka warstw [...]. Styl melodramatyczny – wypowiedzi parodiujące konwencje (najczęściej młodopolskie) – wiele tu fragmentów wierszowanych, pastiszów: W srebrzyste pole chciałby z tobą iść i marzyć cicho o nieznanym bycie... W którym byś była moją samotnością, i w noc tę prześnić całe moje życie. W ten sposób tekst ciągły w *Szewcach* zderza się z:

1. poezją (pastiszem),
2. grafomańskimi wierszykami,
3. rytmizowaną, rymowaną prozą, która niejednokrotnie staje się tekstem słownym „śpiewek” i tworzy następne „zderzenie”:
 - a) tworzywa (tekst słowny i melodia),
 - b) realizacji (mowa i śpiew).

Zrytmizowane fragmenty rymowane występują w mowie

większości postaci i nie są elementem indywidualizacji językowej, ale raczej nośnikami binarnej opozycji.

Źródło: Barbara Kasprzak, *But - byt, czyli o języku „Szewców”*, „Teksty: teoria literatury, krytyka, interpretacja”, t. 3 (57), 1981, s. 99–100.

Parodie filozoficzne

” Stanisław Ignacy Witkiewicz

Szewcy

PUCZYMORDA

Tak – prawdy nie ma – tego dowiódł Chwistek.

Źródło: Stanisław Ignacy Witkiewicz, *Szewcy*, [w:] tegoż, *Dramaty*, wybór K. Puzyna, Warszawa 1983, s. 431.

Leon Chwistek (1884–1944) był malarzem oraz wszechstronnym naukowcem zajmującym się logiką, matematyką, a także historią sztuki i filozofią. Witkacy poznał go w środowisku zakopiańskim, później zaś przynależał do grupy artystycznej [formistów](#), której Chwistek był założycielem. Mimo więzów przyjaźni, autor *Szewców* nie szczędził swojemu rówieśnikowi krytyki, regularnie wyśmiewając jego koncepcje filozoficzne w swoich tekstach. Bohaterowie dzieł Witkiewicza regularnie cytują Chwistka na równi z uznanymi na świecie myślicielami, takimi jak Henri Bergson (1859–1941) czy Bertrand Russell (1872–1970). Już samo umieszczenie nazwiska polskiego filozofa w jednym szeregu z wielkimi nazwiskami świata nauki miało wydźwięk parodystyczny. Padające w *Szewcach* stwierdzenie, że Chwistek przedstawił dowód na nieistnienie prawdy, dodatkowo podkreśla szyderczy stosunek Witkacego do dokonań przyjaciela.

Stanisław Ignacy Witkiewicz, *Udzielny BYK na urlopie, portret Leona Chwistka*

Źródło: domena publiczna.

Witkiewicz potrafił równie bezceremonialnie traktować dorobek klasyków. Parodiował doktryny, ośmieszał kategorie rozważane przez całe pokolenia myślicieli. W *Szewcach* odwołał się do jednego z głównych pojęć filozofii – „bytu”, zestawiając go z „butem”:

” Stanisław Ignacy Witkiewicz

Szewcy

I CZELADNIK

Wszystko we mnie dygoce, jak w jakiej turbinie na milion koni i kłaczy parowych. Dziwek nie trza, piwa nie trza – nie trza radia, kina i pajęczarzy umysłu wszelakich! Praca sama w sobie – oto jest cel najwyższy – [Arbeit an und für sich!](#) Bierz, wal, dratwę wlecz – kłuj! Buty, buty – powstają, wyłaniają się z nicości butowego prabytu, z wiecznej czystej idei buta, tkwiącej w otchłani idealnej, pustej, jak sto milionów stodół. Kuj, kuj – okute buty nie drą się – to jest prawda, i to absolutna. Tyle jest prawd, ile butów i tyle pojęć buta, ile wynosi liczność [alef](#) jeden! Boże – daj tylko tak do końca. Dziwek nie

trza – Arbeit an sich – to w serce jakby sztych. Piwa nie trza – niech nikt mi mózgu już nie przewietrza. Szczęścia idzie z flaków własnych tajny nurt – idzie [furt](#). Ręczna buciornia wali jak piekło, co wszystko już z nas wywlekło – a nie nastarczy butów dla całego świata na hurt – nędzny wiersz – ale nie o to chodzi: but się rodzi, but się rodzi!!

Źródło: Stanisław Ignacy Witkiewicz, *Szewcy*, [w:] tegoż, *Dramaty*, wybór K. Puzyna, Warszawa 1983, s. 413.

Witkacy nie był jedynie szydercą. Pod pozorem śmiechu stawiał smutną diagnozę całej dotychczasowej filozofii. Dowodził, że w dobie gwałtownych przemian społecznych w XX wieku wcześniejsza wizja świata stała się nieaktualna. Abstrakcyjne idee wysublimowanych myślicieli nie mogą już służyć za opis rzeczywistości. Przemiana „bytu” w „but” sugeruje konieczność wprowadzenia nowej narracji, odpowiedniej dla czasów mechanizacji pracy i zaniku indywidualności. Trudny do uchwycenia „byt” zmienia się w „but” – konkretny i użyteczny przedmiot, który można zobaczyć, dotknąć i zmierzyć.

Nonsens à la Witkacy

Krytyczny osąd Witkacego nie oszczędzał nikogo, wliczając w to jego samego. W utworach literackich, w tym także w *Szewcach*, pisarz wypowiadał się ironicznie na własny temat, drwił ze sformułowanych przez siebie koncepcji, odwoływał się także do plotek dotyczących swojego życia. Osoby dramatu przywołują jego pseudonim i kierują w stronę pisarza inwektywy:

” Stanisław Ignacy Witkiewicz

Szewcy

SCURVY

[...] Witkacy, ten zakopiański zagwazdraniec, chciał mnie namówić na zajmowanie się filozofią – i tego nie mogłem nawet zrobić.

Źródło: Stanisław Ignacy Witkiewicz, *Szewcy*, [w:] tegoż, *Dramaty*, wybór K. Puzyna, Warszawa 1983, s. 403.

Witkacy demaskuje w *Szewcach* iluzję rzeczywistości budowaną przez sztukę teatralną. Bezpośrednio zwraca uwagę na konwencję, sztuczność sytuacji odbioru dzieła dramatycznego. Podważa swoje znaczenie, wspominając o braku

zainteresowania publiczności jego utworami. Stosunek Witkiewicza do własnej twórczości, ale i do współczesnego mu świata kulturalnego opisał Daniel C. Gerould:

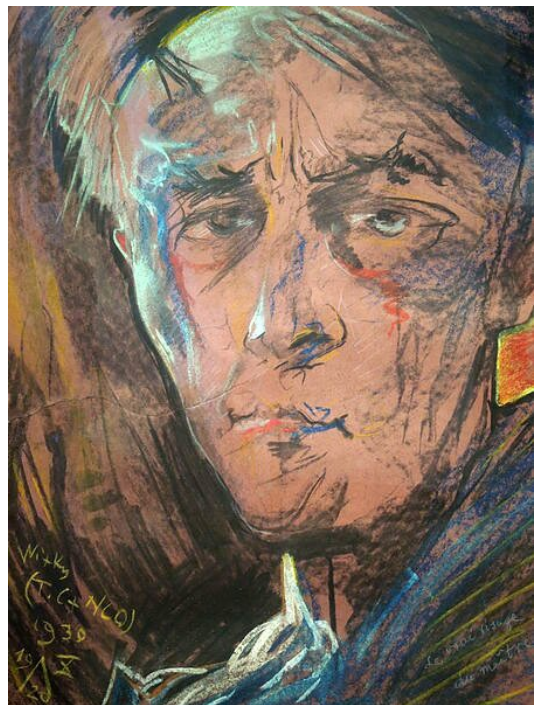
” Daniel C. Gerould

Demitologizacja i teatralizacja: „Szewcy”

[...] *Szewcy* mają charakter konsekwentnie antyfikcyjny, kompromitując siebie nieustannie jako oszukańczy wymysł i podważając własną wiarygodność przez przypomnienie sztuczności i próżności teatru w ogóle. Autor mówi lekceważąco o sobie: „Witkacy, ten zakopiański zagwazdraniec”, i o wielu swoich przyjaciółach i rówieśnikach z polskiego świata artystycznego okresu międzywojennego. Sajetan wspomina znacząco o „autorze tej sztuki” i mówi Księżnej, że „musi się pani błąkać po sztukach bez sensu, stojących poza literaturą, sztukach, których nikt grać nie będzie”.

Źródło: Daniel C. Gerould, *Demitologizacja i teatralizacja: „Szewcy”*, [w:] tegoż, *Stanisław Ignacy Witkiewicz jako pisarz*, tłum. I. Sieradzki, Warszawa 1981, s. 438–439.

Według teorii Czystej Formy stworzonej przez Witkiewicza sztuka – między innymi teatr – powinna unikać związków z rzeczywistością i kierować uwagę odbiorcy w stronę uczuć [metafizycznych](#), potęgować w nim zadziwienie Tajemnicą Istnienia. Pisarz osadził jednak *Szewców* w konkretnym kontekście i unaoczniał swój stosunek do dzieła, obalając tym samym założenia własnej teorii sztuki. Ośmieszył w dramacie wiele osób ze środowiska artystycznego i naukowego, lecz równie mocno zadrwił z samego siebie.

Stanisław Ignacy Witkiewicz, *Autoportret*, 1930

Źródło: domena publiczna.

Słownik

alef (א)

pierwsza litera alfabetu języków semickich, m.in. aramejskiego, arabskiego, fenickiego i hebrajskiego; symbol wykorzystywany w matematyce do oznaczania mocy zbioru nieskończonego

aluzja literacka

(fr. *allusion* < łac. *alludere* – aluzja) – odwołanie w tekście literackim do innego tekstu lub stylistyki zasygnalizowane tak, aby mogło zostać zidentyfikowane przez czytelnika

cyganeria (bohema)

określenie środowiska artystycznego charakteryzującego się niekonwencjonalnym stylem życia, pogardą dla obyczajowości ogółu społeczeństwa, spędzającego czas na tworzeniu sztuki oraz zabawach

epigonizm

(gr. *epigonos* – później urodzony) naśladownictwo utalentowanych poprzedników, propagowanie idei nieaktualnych, przestarzałych

formizm

(łac. *forma*) – polski ruch artystyczny istniejący w latach 1917–1922, inspirowany twórczością futurystów, kubistów, a także ekspresjonistów, skupiający głównie przedstawicieli krakowskiego środowiska artystycznego. Początkowo grupa przybrała nazwę „ekspresjoniści polscy”. Formiści zwracali szczególną uwagę na zagadnienie formy dzieła sztuki. Do ruchu należeli m.in. Leon Chwistek, Tytus Czyżewski i Stanisław Ignacy Witkiewicz

idiolekt

(gr. *ἴδιος*, *idios* – własny, swoisty; *λέξις*, *leksis* – mowa) – inaczej język osobniczy; indywidualny styl mowy danego użytkownika języka

metafizyka

(gr. *τα μετα τα φυσικά*, *ta meta ta physika* – to, co ponad fizyką) – jedna z głównych dyscyplin filozofii rozważająca ogólne własności bytu i ostateczne przyczyny rzeczy; w potocznym rozumieniu oznacza wszystko to, co wybiega poza możliwość naukowego wyjaśnienia

parodia

(gr. *parōidia* – komiczna przeróbka poważnego utworu) – świadome naśladowanie danego wzorca literackiego (dzieła, stylu, gatunku), które dzięki celowemu wyostreniu jego cech formalno-stylistycznych oraz zmianie tematycznej i ideowej (parafraza) prowadzi do efektów ludycznych, satyrycznych lub polemicznych. Parodia jako odmiana stylizacji, tzn. jako komiczne (lub tylko krytyczne) naśladowanie wyrazistych i rozpoznawalnych wzorców stylistycznego ukształtowania wypowiedzi, jest ważną techniką artystyczną, występującą w całych dziejach nowożytnej literatury

trawestacja

(wł. *travestire* – przebrać się) – przekształcenie utworu literackiego polegające na zastąpieniu jednych fragmentów innymi, często mniej poważnymi, z zachowaniem ogólnej struktury utworu; utwór będący taką przeróbką

Mapa myśli

Polecenie 1

Elementy umieszczone na mapie myśli to obiekty parodii w *Szewcach* Witkacego. Przy każdym z nich wpisz odpowiedni cytat, który ilustruje dany przykład parodii.

Polecenie 2

Wyjaśnij, czym jest parodia, powołując się na dowolny przykład z dramatu *Szewcy* wskazany na mapie myśli. Sformułuj wypowiedź pisemną.

Sprawdź się

Tekst do ćwiczenia 1.

” Stanisław Ignacy Witkiewicz

Szewcy

KMIEĆ *rozstawiając ręce*

Nie rozumiemy cię, panie. My tu przyszli z dobrą wolą, jak równy z równym gadać; bo chłop na zagrodzie zawsze w modzie, mocium panie tego, a każda morda dobra jest do korda, a z dobrego pługą nie zrobisz, asińdziej, kańczuga.

Źródło: Stanisław Ignacy Witkiewicz, *Szewcy*, [w:] tegoż, *Dramaty*, wybór K. Puzyna, Warszawa 1983, s. 426.

Pokaż ćwiczenia:

Ćwiczenie 1

Ćwiczenie 2

Ćwiczenie 3

Ćwiczenie 4

Znajdź w *Szewcach* fragmenty będące parafrazami pojęć filozoficznych oraz cytatów z tekstów kultury i zapisz je w tabeli.

Tekst do ćwiczeń 5. i 6.

” Stanisław Ignacy Witkiewicz

Szewcy

Tłoczą się chłopci, stary KMIEĆ i młody KMIOTEK, pchając przed sobą olbrzymiego chochoła – za nimi DZIWKĄ wiejską z dużą tacą. Stroje

krakowskie.

[...]

I CZELADNIK Zacołane plemię – jakbym jakieś echa ślacheckie, sienkiewiczowskie jeszcze słyżał. Oni się dopiero uślacheją – taż to skandal – przekładaniec ewolucyjny anachronicznych warstw pirszej klasy.

KMIOTEK

Będe się streszczał: my tu przyszli z chochołem samego pana Wyspiańskiego, z którego idei nawet faszyści chcieli zrobić podstawę metafizyczno-narodową ich radosnej wiedzy o użyciu życia i użyciu państwa dla celów samoobrony międzynarodowej koncentracji kapitału, a także...

SAJETAN

Milcz, chamie, bo dam w pysk!

KMIOTEK

Nie dałeś mi pan skończyć i wyszedł krwawy nonsens à la Witkacy. Ja znam waszą krytykę... e, co tam! Śpiewajmy lepiej – przez muzykę pojną nas – no: Przyszli my tu z tym chochołem I z tym sercem naszym gołem.

DZIWKA *wysuwa się na pierwszy plan z tacą, na której dyszy wolno wielkie jak u tura serce – mechanizm zegarowy*

Mówić chcemy po wyspiańsku,

A nie nowocześnie drańsku.

Z nami jest ta „dziwka bosa”

(*mówi*) Ino teraz się obuła dla przyzwoitości, bo jakże tak między

ludzi boso – wicie – haj! (*śpiewa dalej*)

Co świat cały zbawić miała.

Ja kosynier – moja kosa

To jest siła moja cała.

[...]

KMIOTEK *Śpiewajma chórem (śpiewają chórem)*

O lo Boga, lo świętego,

Coby nic nie było złego,

O lo Boga, lo świętego,

Coby nic nie wyszło z tego.

(do Dziwki) *Śpiewaj à tue-tête, dziwko bosa, tymczasowo tylko obuta.*

DZIWKA *głosem skrzeczącym à tue-tête*

O lo Boga, lo świętego, Coby nic nie było z tego.

KMIEĆ STARY O na ten tryjant Boży

Niech nam kto we łby włoży

Mądrość, jaką się da,

I dalej w nas ją pcha!

Cha, cha!

SAJETAN *straszonym głosem*

Gnizdy jedne, wont!! (*Wszyscy trzej rzucają się na chłopów i wyrzucają ich. Tamci uciekają w popłochu, pozostawiając stojącego chochoła na lewo. Chochoł powoli się wywraca i leży. Słysząc okrzyki takie, jak: Wspomagaj Bóg! Ludzie na świecie! Wciórności! Rany Boskie! Kiz dziadzi! O, Jezu!!! itp., bez liku. Sajetańczycy pracują nad chłopami w milczeniu, sapiąc tylko ciężko. Ledwo wrócili na środek*

sceny. I CZELADNIK krzyczy nie zwracając uwagi na słowa SAJETANA. SAJETAN wracając powoli i sapiąc) Tak to załatwiliśmy kwestię chłopską – haj!

Źródło: Stanisław Ignacy Witkiewicz, *Szewcy*, [w:] tegoż, *Dramaty*, wybór K. Puzyna, Warszawa 1983, s. 426.

Ćwiczenie 5

Wynotuj pięć nawiązań do *Wesela* Stanisława Wyspiańskiego, które pojawiają się w zacytowanym fragmencie.

Ćwiczenie 6

Na podstawie fragmentu *Szewców* wyjaśnij, co znaczy „mówić po wyspiańsku”.

Ćwiczenie 7

Poniższy fragment pochodzi z powieści Stanisława Ignacego Witkiewicza *622 upadki Bunga, czyli Demoniczna kobieta*. Wypisz cztery elementy młodopolskiego stylu, które zostały w nim sparodiowane.

” Stanisław Ignacy Witkiewicz

622 upadki Bunga, czyli Demoniczna kobieta

Na skale czarnej, spadającej w morze stoi mój zamek. Oplata go galeria w koronki z białego marmuru. Słyszę co chwila, jak fala zatapia swe kły w spękane masy u dołu. Siedzę w oknie i przesuwam w mych wychudłych rękach zeschnięte błękitne kwiatki, kamyki zbierane w dzieciństwie, listy mej siostry Anzelmy, która umarła, nie będąc nigdy narodzoną (tajemnica mojej rodziny, której wyjawić nie mogę). Oglądałem też kość z ręki ludzkiej, znalezioną na opuszczonym cmentarzysku, o którą upomni się przechodzień z bielmem na oku, bez palca wskazującego u ręki lewej...

A głos ten mówił prędko, jakby bez tchu: HABELLE, ZEMGÓWAN, KANÁRWE GÓ*.

I noc tę pamiętam, kiedy przerażenie bezbrzeżne objęło najtajniejsze fibry mego mózgu i słyszałem tylko ten straszny bełkot w rozdziawionej paszczy niewiadomego, tego czegoś ślepego, zwróconego ostrzem ku samemu sobie. I wiem, że wzrok oczodołów tej pustki jest tym, czego boję się nazwać, boję się zrozumieć – jest śmiercią...

Zostawcie mnie samego! Chcę mówić z moim potworem. Żyj we mnie, ale się nie śmiej. Błagam o litość.

* Bungo sam nie wiedział, co znaczą te słowa. Słyszał je kiedyś w dzieciństwie w potwornym strachu, kiedy poszedł na cmentarz dla wyrobienia w sobie odwagi. Dotąd nie wiedział, czy ktoś je wymówił naprawdę, czy też była to halucynacja. Akcent według wskazówek. (przyp. aut.).

Ćwiczenie 8

Napisz rozprawkę na 200 słów, w której odpowiesz na pytanie: Jakie funkcje pełnią parodie w *Szewcach* Witkacego?

Praca domowa

Na podstawie *Szewców* Witkacego wyjaśnij pojęcie parodii. Sformułuj wypowiedź pisemną.

Dla nauczyciela

Autor: Katarzyna Lewandowska

Przedmiot: Język polski

Temat: Witkacy – parodysta w *Szewcach*

Grupa docelowa:

III etap edukacyjny, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy i rozszerzony

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:

2) rozpoznaje konwencje literackie i określa ich cechy w utworach (fantastyczną, symboliczną, mimetyczną, realistyczną, naturalistyczną, groteskową);

5) interpretuje treści alegoryczne i symboliczne utworu literackiego;

6) rozpoznaje w tekstach literackich: ironię i autoironię, komizm, tragizm, humor, patos; określa ich funkcje w tekście i rozumie wartościujący charakter;

8) wykazuje się znajomością i zrozumieniem treści utworów wskazanych w podstawie programowej jako lektury obowiązkowe;

9) rozpoznaje tematykę i problematykę poznanych tekstów oraz jej związek z programami epoki literackiej, zjawiskami społecznymi, historycznymi, egzystencjalnymi i estetycznymi; poddaje ją refleksji;

10) rozpoznaje w utworze sposoby kreowania: świata przedstawionego (fabuły, bohaterów, akcji, wątków, motywów), narracji, sytuacji lirycznej; interpretuje je i wartościuje;

11) rozumie pojęcie motywu literackiego i toposu, rozpoznaje podstawowe motywy i toposy oraz dostrzega żywotność motywów biblijnych i antycznych w utworach literackich; określa ich rolę w tworzeniu znaczeń uniwersalnych;

13) porównuje utwory literackie lub ich fragmenty, dostrzega kontynuacje i nawiązania w porównywanych utworach, określa cechy wspólne i różne;

14) przedstawia propozycję interpretacji utworu, wskazuje w tekście miejsca, które mogą stanowić argumenty na poparcie jego propozycji interpretacyjnej;

15) wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, szczególnie kontekst historycznoliteracki, historyczny, polityczny, kulturowy, filozoficzny, biograficzny, mitologiczny, biblijny, egzystencjalny;

II. Kształcenie językowe.

2. Zróżnicowanie języka. Uczeń:

1) rozróżnia pojęcie stylu i stylizacji, rozumie ich znaczenie w tekście;

6) rozpoznaje rodzaje stylizacji (archaizacja, dialektyzacja, kolokwializacja, stylizacja środowiskowa, biblijna, mitologiczna itp.) oraz określa ich funkcje w tekście;

3. Komunikacja językowa i kultura języka. Uczeń:

6) odróżnia zamierzoną innowację językową od błędu językowego; określa funkcje innowacji językowej w tekście;

III. Tworzenie wypowiedzi.

1. Elementy retoryki. Uczeń:

1) formułuje tezy i argumenty w wypowiedzi ustnej i pisemnej przy użyciu odpowiednich konstrukcji składniowych;

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

4) zgodnie z normami formułuje pytania, odpowiedzi, oceny, redaguje informacje, uzasadnienia, komentarze, głos w dyskusji;

6) tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: wypowiedź o charakterze argumentacyjnym, referat, szkic interpretacyjny, szkic krytyczny, definicja, hasło encyklopedyczne, notatka syntetyzująca;

7) odróżnia streszczenie od parafrazy; funkcjonalnie stosuje je w zależności od celu wypowiedzi;

12) wykorzystuje wiedzę o języku w pracy redakcyjnej nad tekstem własnym, dokonuje korekty tekstu własnego, stosuje kryteria poprawności językowej.

IV. Samokształcenie.

1. rozwija umiejętność pracy samodzielnej między innymi przez przygotowanie różnorodnych form prezentacji własnego stanowiska;

Zakres rozszerzony

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń: spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:

2) rozumie pojęcie tradycji literackiej i kulturowej, rozpoznaje elementy tradycji w utworach, rozumie ich rolę w budowaniu wartości uniwersalnych;

10) rozumie pojęcie parafrazy, parodii i trawestacji, wskazuje ich wzorce tekstowe; wykorzystuje te pojęcia w interpretacji utworu literackiego;

12) rozumie pojęcie aluzji literackiej, rozpoznaje aluzje w utworach i określa ich znaczenie w interpretacji utworów;

III. Tworzenie wypowiedzi.

1. Elementy retoryki. Uczeń: spełnia wymagania określone dla zakresu podstawowego, a ponadto:

5) rozróżnia ironię w zależności od celu: satyrycznego, parodystycznego, przejawu drwiny i sarkazmu.

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje w zakresie wielojęzyczności;

- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej.

Cele operacyjne Uczeń:

- wyjaśnia, jaką funkcję w *Szewcach* pełnią zastosowane przez Witkacego parodie;
- interpretuje nawiązania do innych tekstów kultury zidentyfikowane w sztuce;
- wskazuje motywy typowe dla literatury młodopolskiej, które wykorzystał Witkacy;
- zabiera głos w dyskusji i przywołuje rzeczowe argumenty na potwierdzenie swoich tez.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- z użyciem e-podręcznika;
- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. **Przygotowanie do zajęć.** Nauczyciel loguje się na platformie i udostępnia uczniom e-materiał: „Witkacy – parodysta w *Szewcach*”. Uczniowie powinni się zapoznać z treściami w sekcji „Przeczytaj” i przygotować prezentację na temat: „Parodia i nonsens w dziełach Witkacego”. Nauczyciel prosi również o wykonanie ćwiczenia nr 1 w sekcji „Sprawdź się”.

2. **Aktorska interpretacja.** Chętne lub wybrane osoby przygotowują czytanie fragmentu tekstu dramatycznego z e-materiału: *Szewcy* z podziałem na role.

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel wyświetla na tablicy temat lekcji oraz cele zajęć, omawiając lub ustalając razem z uczniami kryteria sukcesu.
2. **Raport z przygotowań.** Nauczyciel, za pomocą dostępnego w panelu użytkownika raportu, sprawdza, którzy uczniowie zapoznali się z udostępnionym e-materiałem i wykonali zadane ćwiczenie. Jeśli odpowiedzi uczniów bardzo się różnią lub ćwiczenie okazało się trudne, nauczyciel omawia je na forum.

Faza realizacyjna:

1. **Prezentacje uczniów.** Część właściwa lekcji zaczyna się od prezentacji efektów pracy w domu wybranych uczniów. Pozostali uczniowie zadają pytania prezentującym oraz uzupełniają informacje.
2. **Odczytanie tekstu literackiego z elementami interpretacji aktorskiej.** Wybrane przed lekcją osoby prezentują fragmenty dramatu: *Szewcy*. Po uczniowskiej prezentacji pozostała część klasy przedstawia swoje wrażenia dotyczące utworu oraz prezentacji. Uczniowie zapisują swoje wrażenia w formie notatki.
3. **Kształcenie postrzegania historii literatury i dziejów kultury jako procesu.** Nauczyciel, nawiązując do zadania przed lekcją, zadaje uczniom pytania:
 - Jakie były okoliczności powstania utworu?
 - Jaki wpływ na powstanie utworu ma biografia autora?
 - Do jakiego nurtu literackiego należy utwór? Co o tym świadczy?
4. **Praca z multimediami.** Nauczyciel prosi, aby wybrany uczeń przeczytał polecenie: 1. Elementy umieszczone na mapie myśli to obiekty parodii w *Szewcach* Witkacego. Przy każdym z nich wpisz odpowiedni cytat, który ilustruje dany przykład parodii z sekcji „Mapa myśli”. Następnie prosi uczniów, aby podzielili się na grupy i opracowali w nich odpowiedzi. Po ustalonym wcześniej czasie przedstawiciel wskazanej (lub zgłaszającej się na ochotnika) grupy prezentuje propozycję odpowiedzi, a pozostali uczniowie ustosunkowują się do niej. Nauczyciel w razie potrzeby uzupełnia ją, udzielając także uczniom informacji zwrotnej.
5. **Utrwalanie wiedzy i umiejętności.** Uczniowie wykonują następujące ćwiczenia interaktywne z sekcji „Sprawdź się”: 2-6. Wyniki pracy omawiane są na forum i komentowane przez nauczyciela.

Faza podsumowująca:

1. Na koniec zajęć nauczyciel prosi wybranych uczniów o rozwinięcie zdania: Na dzisiejszych zajęciach dowiedziałem się..., nauczyłem się...

Praca domowa:

1. W ramach zadania domowego uczniowie wykonują ćw. 8 z sekcji „Sprawdź się”.

Materiały pomocnicze:

- Juliusz Kleiner, *Istota utworu dramatycznego*, w: *Problemy teorii dramatu i teatru*, wybór i oprac. Janusz Degler, Wrocław 1988.
- Anna Micińska, *Istnienie Poszczególne: Stanisław Ignacy Witkiewicz*, Wrocław 2003.
- Konstanty Puzyna, *Witkacy*, Warszawa 1999.

Wskazówki metodyczne

- Uczniowie mogą wykorzystać multimedium „Mapa myśli” do przygotowania się do lekcji powtórkowej.